

Louis Couperus, *De stille kracht*, Uitgeverij L.J. Veen, 1900

‘Ook als object is het een meesterwerk’

De stille kracht is een van de beroemdste boeken van Louis Couperus (1863-1923). De roman behoort met boeken als *Eline Vere*, *De boeken der kleine zielen* en *Van oude mensen, de dingen, die voorbij gaan...* tot de hoogtepunten van zijn werk.

TEKST: ARNO KUIPERS, COLLECTIESPECIALIST NEDERLANDSE TAAL- EN LETTERKUNDE BIJ DE KB •
ILLUSTRATIE: KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

De stille kracht is een van de hoogtepunten van de Nederlands-Indische literatuur. Het boek verscheen in 1900, toen het Koninkrijk der Nederlanden op het hoogtepunt van zijn geografische koloniale macht stond. Het overgrote deel van de Indonesische archipel behoorde tot Nederland. Weinig Nederlanders zullen in 1900 hebben voorspeld dat ‘Indië’ ooit verloren zou gaan. In *De stille kracht* worden de contouren van het einde van de Nederlandse koloniale heerschappij echter al zichtbaar.

Residentieleven

In de roman staat de familie Van Oudijck centraal. Otto van Oudijck is de achtenveertigjarige resident van de fictieve plaats ‘Laboewangi’ op Java. Hij woont daar samen met zijn tweede vrouw, Léonie. Zij is een imponerende verschijning en een femme fatale. Het residentieleven en de Indische samenleving laten haar koud. De culturele plichten van de residentsvrouw laat ze graag over aan de vrouw van de controleur, Eva Eldersma, die in de kleine kring van de koloniale bovenlaag van Laboewangi wanhopig probeert een Europees cultuurleven op te bouwen. Léonie zoekt ondertussen vooral naar zinnelijk genot. Ze legt het aan met haar stiefzoon Theo, uit Van Oudijcks eerste huwelijk met een Indische nonna die hij heeft verlaten. Ook verleidt ze Addy de Luce, een knappe jongen uit een Javaans adellijk geslacht, voorbestemd voor een huwelijk met Van Oudijcks dochter Doddy. Ondertussen leeft er in de kampong vlakbij ook nog een onechte zoon van de resident: Si-Oudijck genoemd, vervuld van haat jegens zijn vader. Het geheime leven van zijn familie dringt amper door tot Otto van Oudijck. Zijn grootste zorg is de plaatselijke regent en diens familie. In Nederlands-Indië was het gebruikelijk dat de lokale Javaanse adel werd ingezet bij het bestuur van de inheemse bevolking. Van Oudijck slaagt er niet in tot de regent van Laboewangi, ‘Raden Adipati’ Soerio Soenario, door te dringen. Met de oude overleden regent kon hij goed overweg, maar Soenario blijft duister voor hem. Als de broer van Soenario, regent van het nabijgelegen Ngadjiwa dat ook onder de jurisdictie van Van Oudijck valt, zich dronken misdraagt op straat, voelt Van Oudijck zich verplicht op te treden. Hij ontslaat de regent van Ngadjiwa, ondanks de smeekbeden van de moeder van de regent om dat

vooral niet te doen. Eerder probeerde hij al vergeefs de ‘passie’ voor het dobbelen bij de regentenfamilie in te tomen.

Behekst

Dan gaat het mis. Een geheimzinnige ‘stille kracht’ lijkt het huis van de Van Oudijcks over te nemen. Léonie wordt in de badkamer vanuit het niets ondergespuwd met rode sirih, het sap van de betelnoot waar veel Javanen op kauwen: ‘Uit de hoeken van de badkamer, hoe, en vanwaar zag zij niet, kwamen de spatjes aan, eerst klein, nu groter, als uitgespogen door een kwijlenden sirihmond. Stervenskoud gaf zij een gil. De spatten, dikker, werden vol, als purperen kwalsters uitgespogen, tegen haar aan. Haar lichaam was vuil, bezoedeld met een groezelig, rinnend rood.’ Het huis lijkt behekst. Léonie vlucht naar Soerabaja. Van Oudijck laat het huis overhoop halen, maar niets helpt. Pas na een bezoek aan de regent houden de mysterieuze verschijnselen op. Van Oudijck vraagt Léonie terug te keren, maar het besef dringt langzaam tot hem door dat de façade van het familieleven is ingestort. Haar overspel komt uit. De Van Oudijcks scheiden. Léonie emigreert naar Parijs en Otto van Oudijck trekt zich met een inlandse vrouw terug op het platteland. Hij beseft nu dat hij nooit enige greep heeft gekregen op het land dat hij geacht werd te overheersen, zijn aanwezigheid op Java werd alleen maar geduld.

Gebatikt

Het boek *De stille kracht* is niet alleen een hoogtepunt uit de Nederlandse en Nederlands-Indische literatuurgeschiedenis. Ook als object is de eerste druk van de gebonden versie van Couperus’ roman een meesterwerk. De verzorging van de banden was in handen van ontwerper Chris Lebeau (1878-1945). In zijn ontwerp verscheen *De stille kracht* in een band met gebatikte florale motieven. Op de band is de gouden belettering met stempels aangebracht. Batikken is een typisch Indische techniek van textielbewerking en Lebeau had dus geen passender materiaal kunnen kiezen. De Koninklijke Bibliotheek bezit meerdere varianten van deze banden van *De stille kracht*: een paarse, een oranje, een roodgrijze en een roze uitvoering. De roze versie is een van de veertig luxe-exemplaren die niet in katoen werden uitgevoerd maar in fluweel.